

Motion till riksdagen 2020/21:2745

av Pia Steensland m.fl. (KD)

En folkhälsopolitik att lita på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp Folkhälsomyndighetens uppdrag att samordna det förebyggande folkhälsopolitiska arbetet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationella informationskampanjer för främjandet av folkhälsa och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sprida evidensbaserade folkhälsofrämjande projekt och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att identifiera strukturella åtgärder och styrmedel som främjar hälsosamma matvanor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att barns närmiljö utformas så att den främjar rörelse och fysisk aktivitet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett fritidskort för alla barn mellan årskurs 2 och 9 och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvalitetssäkra fysisk aktivitet på recept (FaR) och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spel om pengar ska ingå i den kommande ANDT-strategin och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera det alkoholpreventiva arbetet bland unga och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att identifiera effektiva insatser för att förebygga och minska riskkonsumtion av alkohol bland äldre och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om exponeringsförbud för röktaobak och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en antidopningslicensiering av gym och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Svensk Antidopings roll i det nationella förebyggande antidopningsarbetet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en ny nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka tandhälsan för barn och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förstärkt nationell kontroll och reglering av kosttillskott och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatoriska hälsosamtal för asylsökande och nyanlända och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se det civila samhället som en bärande aktör i folkhälsoarbetet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

En god hälsa är någonting alla behöver. Att må bra inifrån och ut, kunna känna välbefinnande. Sveriges folkhälsoarbete ska bidra till att bygga upp en god hälsa hos hela befolkningen genom förebyggande hälsoarbete. Folkhälsan i Sverige utvecklas positivt och medellivslängden fortsätter öka. Ändrade levnadsvanor mot ett hälsosammare liv gör att fler kan hålla sig friska längre. Kunskapen om betydelsen av kost, motion och en sund livsstil finns idag hos de allra flesta. Många är mer engagerade i sin hälsa än någonsin tidigare. Samtidigt är hälsan ojämlikt fördelad; hos vissa grupper ökar stress, psykisk påfrestning, rökning, alkoholriskbruk, övervikt och andra hälsoproblem. För att ytterligare förbättra folkhälsan på det generella planet behöver särskilt fokus läggas på att förbättra hälsan hos dem som idag har sämst hälsa. Effektiva preventiva insatser för att minska ohälsa och sjukdom är en av de mest lönsamma investeringar ett samhälle kan göra för sina medborgare. En kristdemokratisk folkhälsopolitik syftar till att öka förutsättningarna och stödja den enskilde att göra hälsosamma val.

Folkhälsan har också hamnat i fokus i och med coronapandemin. Inte minst eftersom vissa folkhälsorelaterade faktorer visat sig bidra till ökad risk för att drabbas av ett svårare sjukdomsförlopp av covid-19. Det handlar exempelvis om övervikt, fetma, högt blodtryck, diabetes typ 2 och rökning. Samtidigt är det viktigt att ta vara på de positiva folkhälsoeffekterna som har uppmärksammats under pandemin. Många vittnar om en ökad motivation till att sluta röka eller till att vara mer fysiskt aktiv. Det är dock inte alltid så enkelt att ändra på invanda levnadsmönster. Ibland behövs professionell hjälp för att bryta mönster och upprätthålla goda vanor. Att minska riskfaktorer och stärka människors fysiska, psykiska och sociala hälsa, underlätta goda levnadsvanor och kan bidra till att minska hälsoskillnader genom hela livet, från barndom till ålderdom. Kristdemokraterna anser att folkhälsopolitiken ska ha ett tydligt fokus på jämlik hälsa – alla måste få möjlighet att göra hälsosamma val.

Nationella mål för folkhälsopolitiken och beaktande av FN:s Agenda 2030

Det nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. För att uppnå det finns åtta delmål: 1) Det tidiga livets villkor, 2) Kunskaper, kompetenser och utbildning, 3) Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö, 4) Inkomster och försörjningsmöjligheter, 5) Boende och närmiljö, 6) Levnadsvanor, 7) Kontroll, inflytande och delaktighet, 8) En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård.

Folkhälsomyndigheten är ansvarig för folkhälsoarbetet på statlig nivå och ska bidra till samverkan av insatser för en god och jämlik hälsa samt stödja myndigheter, regioner och kommuner i genomförandet och uppföljning av folkhälsoarbetet. För att säkerställa ett framgångsrikt och långsiktigt hållbart förebyggande folkhälsoarbete krävs det en tydlig nationell strategi, med riktlinjer och handlingsplan med konkreta delmål. Det krävs därtill uppföljning av samordnade konkreta insatser anpassade för alla inblandade nivåer för att folkhälsoarbetet ska få genomslag i hela samhället. Kristdemokraterna har full förståelse för att Folkhälsomyndighetens arbete inom detta område har fått stå tillbaka under covid-19-pandemin men det är angeläget att myndighetens folkhälsouppdrag får hög prioritet så snart det är möjligt.

Det är också viktigt att beakta FN:s Agenda 2030 i folkhälsoarbetet då den främjar en hållbar utveckling för både hälsan och miljön. I sammanhanget bedömer Kristdemokraterna att FN:s globala mål för en hållbar utveckling, där mål 2 ”Ingen hunger”, mål 3 ”God hälsa och välbefinnande” samt mål 12 ”Hållbar konsumtion och produktion” är av särskild vikt. Även mål 10 ”Minskad ojämlikhet” är viktigt för folkhälsan. Det handlar bland annat om att möjliggöra och verka för att alla människor ska bli inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet. Genom att känna sig delaktig, bli inkluderad och ha inflytande över sitt eget liv, ökar känslan av egen kontroll över välbefinnandet.

Riskfaktorer och förebyggande insatser

Det finns stora hälsovinster med att investera i ett förebyggande folkhälsoarbete. Beräkningar visar exempelvis att minst en tredjedel av hjärt-kärlsjukdomarna skulle kunna förebyggas med förändrade levnadsvanor. Enligt Socialstyrelsen drabbas 68 000 personer av cancer i Sverige varje år och minst en tredjedel av dessa har ett samband med ohälsosamma levnadsvanor. Rökning, överdrivet solande, riskbruk av alkohol är några faktorer. Ohälsosam kost och brist på fysisk aktivitet kan leda till övervikt och fetma som är väl kända riskfaktorer för utveckling av cancer. Kopplingen mellan alkohol och cancer finns också där. Förutom lidande för den drabbade och dennes anhöriga påverkas samhällsekonomin av varje cancerfall. Direkta vårdkostnader, läkemedel, strålbehandling och kirurgi är några kostnader vid sidan av sjukfrånvaro. Det är otvetydigt så att ett aktivt folkhälsoarbete ger stora vinster för den enskilda människan och för samhället i stort.

Målgruppsanpassade informationskampanjer

Det finns goda exempel på regioner som erbjuder hälsosamtal och därmed ger människor bättre förutsättningar att känna delaktighet och motivation när hälsan kräver ändrade levnadsvanor. Nationella insatser är också viktiga. Detta belyses inte minst av den

goda följsamhet till Folkhälsomyndighetens rekommendationer som vi har sett bland befolkningen under covid-19-pandemin. Informationskampanjer kring rutiner för en bättre handhygien har bidragit inte bara till att minska spridningen av det nya coronaviruset utan också minskat risken för att drabbas av andra infektioner. Detta är ett exempel på hur strukturerade och målgruppsanpassade informationskampanjer kan ge positiva effekter på folkhälsan på befolkningsnivå. Det är därför angeläget att Folkhälsomyndigheten identifierar andra områden inom folkhälsan där nationella informationskampanjer kan främja goda levnadsvanor.

Evidensbaserade metoder för folkhälsofrämjande aktiviteter

För att kunna sprida, implementera och kvalitetssäkra verksamma preventiva folkhälso-metoder behöver kommuner och regioner centralt stöd och utbildning, något som i dag saknas. Mycket av det utvecklingsarbete som idag genomförs i hälso- och sjukvården, socialtjänsten och folkhälsoförebyggande insatser sker genom utvecklingsprojekt. När projekten är avslutade saknas alltför ofta resurser för spridning och implementering av validerade och effektiva metoder. Det finns exempelvis flera förebyggande metoder inom området för alkohol, narkotika, doping, tobak och spel om pengar (ANDTS) som utvecklats och visats vara framgångsrika. Dessa och andra evidensbaserade metoder måste tillgängliggöras nationellt för att kvalitetssäkra det förebyggande folkhälsoarbetet. Vikten av detta belyses av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys¹, Kristdemokraterna anser att de projekt som har evidensbaserade goda folkhälsoförebyggande effekter måste aktivt förvaltas och implementeras. Allt annat är slöseri med våra gemensamma skattemedel.

Kost och fysisk aktivitet

Bra kost och fysisk aktivitet är grunden för en god hälsa, under hela livet. Hälsosam mat och regelbunden fysisk aktivitet främjar var för sig och tillsammans god hälsa och välbefinnande. Det kan även ha en sjukdomsförebyggande effekt då kost och fysisk aktivitet är kopplade till några av de främsta orsakerna till vissa sjukdomar och förlorade friska levnadsår i Sverige. Det gäller bland annat risken för övervikt, fetma och för att drabbas av sjukdomar som diabetes typ 2, hjärt-kärlsjukdom, stroke och olika cancerformer. Tobaksbruk är den vanligaste riskfaktorn för sjukdom men efter det kommer ohälsosamma matvanor. Idag insjuknar ca 90 000 personer årligen i sjukdomar kopplat till ohälsosam mat och bristande fysisk aktivitet enligt Folkhälsomyndigheten².

Den fysiska aktiviteten påverkas av förutsättningar i vardagen såsom den fysiska, sociala och kulturella miljön och socioekonomiska resurser. Gruppen med eftergymnasial utbildning är exempelvis mer fysiskt aktiv jämfört med dem som har gymnasial eller förgymnasial utbildning, för både kvinnor och män. Bidragande faktorer till den låga fysiska aktiviteten kan exempelvis vara mindre fysiskt aktiva yrken och färre transporter till fots och cykel, men också annan medvetenhet om riskerna med stillasittande. Bilåkandet har ökat, och mellan 1990 och 2015 minskade antalet cykelresor med 38 procent, särskilt i områden utanför de stora städerna. Barns skolresor på cykel minskade under samma period med 48 procent. Utvecklingen av förekomsten av övervikt och fetma är en tydlig indikation på att vi lever i en fysisk och social miljö som främjar

¹ Rapport 2018:6, Bäddat för utveckling – Ett kunskapsunderlag om förutsättningar för utvecklingsprojekt i vården och omsorgen.

² Folkhälsomyndigheten, Mat och fysisk aktivitet, uppdaterat 7/7-2020.

viktökning. Det är uppenbart att det krävs folkhälsofrämjande insatser för att främja goda matvanor och stimulera till ökad fysisk aktivitet. Vi välkomnar därför regeringens tillsättning av en nationell samordnare för främjandet av ökad fysisk aktivitet³. Den nationella samordnaren har i uppdrag att genom ett utåtriktat arbete dels öka den allmänna kunskapen om de positiva effekterna som fysisk aktivitet bidrar till för den enskilde individen, dels mobilisera och engagera relevanta aktörer i samhället. Kristdemokraterna kommer följa samordnarens arbete noga.

Strukturella åtgärder och offentliga styrmedel för att främja goda hälso- och levnadsvanor

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket presenterade 2017 den gemensamma rapporten ”Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet”. Rapporten belyser flera tänkbara åtgärder och offentliga styrmedel som kan bidra till att minska konsumtionen av sockerrika livsmedel. Dessa inkluderar till exempel förändrad butiksexponering, produktutbud, prissättning, marknadsföring, portionsstorlekar och märkning med varningstexter. Målinriktade informationsinsatser är också en tänkbar åtgärd. I den aktuella debatten lyfts också en specifik läskskatt som en möjlig åtgärd. Detta i ljuset av att läskproducenter i länder som har en läskskatt i vissa fall har minskat mängden socker i sina produkter för att undvika höjd skattesats. Samtidigt har en högre sockernivå bibehållits i motsvarande produkter som säljs i andra länder. Denna utveckling belyser inte minst producentansvaret för att framställa mer hälsosamma produkter. Samtidigt är det värt att notera att om den söta smaken efter borttagande av socker bibehålls genom tillsatser av andra sötningsmedel ger det ett påslag av kroppens insulinsystem (hos icke-diabetiker). Den ökade insulinnivån kan i sin tur driva ett sötsug för andra produkter än de intagna kaloriska dryckerna. Fler studier behövs därför för att påvisa en eventuell sammantagen hälsovinst av en så kallad läskskatt. Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket understryker också i sin ovan nämnda rapport att det inte finns tillräckligt med kunskapsunderlag för att påvisa vilka insatser och offentliga styrmedel som har en långvarig positiv effekt på konsumtionsbeteendet. Kristdemokraterna menar att det är viktigt att identifiera strukturella åtgärder och styrmedel som gör de hälsosamma valen naturliga och enkla för alla i samhället och i förlängningen skapar en förbättrad folkhälsa. Det har gått tre år sedan Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverkets gemensamma rapport på området. Sedan dess har flera länder infört olika åtgärder. Vi föreslår därför en utredning med syfte att, utifrån en analys utifrån det globala aktuella kunskapsläget, föreslå införande av offentliga styrmedel (som till exempel lagar, regelverk, riktade statsbidrag, skatter, subventioner och avdragsmöjligheter) samt eventuella varningstexter och informationsinsatser som ger en långvarig positiv effekt på konsumtionsbeteendet.

Förebyggande insatser riktade till barn och familjer

Endast en bråkdel av svenska barn når upp till rekommendationerna för fysisk aktivitet. Det ger sämre hälsa både fysiskt och psykiskt. Att barn rör sig allt mindre är allvarligt. En stillasittande livsstil ger många negativa effekter på barnets muskler, bentäthet, hjärta, motorik, balans, BMI, sömnkvalitet och koncentrationsförmåga. Enligt studien rör sig barnen mindre ju äldre de blir. Organisationen Generation Pep har i sin så kallade

³ Främjande av ökad fysisk aktivitet, dir. 2020:40.

Pep-Rapport poängterat vikten av att skapa förutsättningar för ökad fysisk aktivitet inom skolan för att lägga grunden för goda hälsovanor. Vi har därför föreslagit att undervisningstiden i ämnet ”Idrott och hälsa” i grundskolan ska utökas med 100 timmar till 700. Målet är att det ska vara fysisk aktivitet på schemat varje dag. Kristdemokraterna har avsatt medel för detta inom utgiftsområde 16. Kristdemokraterna anser också att det är angeläget att uppmärksamma vikten av att barns närmiljö utformas så att den främjar tillrörelse och fysisk aktivitet.

De barn som lever i familjer med en god ekonomi klarar sig i regel bra. Barn som framför allt halkar efter kunskapsmässigt – och hälsomässigt – lever inte sällan i ekonomiskt och socialt utsatta sammanhang. Dessa barn har en mindre aktiv fritid med lägre deltagande i organiserade fritidsaktiviteter än andra barn. En förklaring till det kan vara att barns fritidsaktiviteter är dyra. Kristdemokrater vill därför införa ett ”Fritidskort” till alla barn mellan årskurs 2 och 9, laddat med minst 500 kronor öronmärkt för deltagaravgifter i ledarledda aktiviteter i föreningslivet eller kulturskolan. Stödets storlek kommer variera utifrån hushållets ekonomi. De barn som finns i hushåll i ekonomisk utsatthet kommer att få ett betydande stöd på 2 400 kronor per år. Reformen innebär att nästan en miljon barn kommer att få stöd för en aktiv och meningsfull fritid, varav det större stödet ges till de ca 150 000 barn som behöver det allra mest. Kristdemokraternas avsätter resurser för detta inom utgiftsområde 9.

Fysisk aktivitet på recept

Fysisk aktivitet på recept – FaR® – är en behandlingsmetod för att främja fysisk aktivitet. Aktiviteten blir en del av behandlingen och ska anpassas till en patients egna förutsättningar och önskemål. Som grund för ordinationen används FYSS, Fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling, vilken är en kunskapsbank om fysisk aktivitet och hälsa. Ett FaR kan förskrivas av läkare, sjuksköterskor, fysioterapeuter eller annan legitimerad vårdpersonal. De ger förslag på träning som är lämplig beroende på diagnos, personligt intresse och livssituation. Det viktiga är att aktiviteten höjer pulsen.

Kristdemokrater anser att det är viktigt att den legitimerade vårdpersonalen inte bara förskriver FaR utan också hjälper till att hitta en aktivitet eller grupp som passar och ger stöd för ändrad livsstil. Uppföljning är viktigt för att säkerställa att de nya hälsosamma levnadsvanorna blir en del av en långsiktigt hållbar förändring. Det är de olika regionerna som har beslutsrätt gällande vilken arbetsmetod man väljer för FaR i sin region. Det gör att skillnaderna är stora över landet. Kristdemokraterna anser att det är viktigt att kvalitetssäkra FaR. Vi föreslår att lämplig myndighet validerar och utvärderar effekten av de olika arbetsmetoder som används samt hur den legitimerade vårdpersonalen kan bidra till en långsiktigt hållbar livsstilsförändring. Efter denna kvalitetssäkring bör det ges ut nationella rekommendationer kopplade till FaR.

Alkohol, narkotika, doping, tobak och spel

Kristdemokraterna vill att alla människor ska kunna växa upp och leva utan risk att skadas på grund av eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, doping och tobak eller spelmissbruk. Den nuvarande ANDT-strategin löper ut vid årets slut och vi ser fram emot att regeringen inom kort kommer presentera en ny strategi där Kristdemokraterna anser att även spel om pengar ska ingå. Kristdemokraterna anser vidare att strategin ska

inkludera en vetenskaplig riskbedömning av skadeverkningarna av ANDT och att riskbedömning ska beaktas vid lagstiftning om dessa produkter.

Idag faller många personer mellan stolarna på grund av att ansvaret för missbruks- och beroendevården är delat mellan kommunernas socialtjänst och regionernas hälso- och sjukvård. Beroende är en sjukdom och ska precis som andra sjukdomar behandlas inom sjukvården. Kristdemokraterna anser därför att det är angeläget att sjukvården får ensamt ansvar för missbruks- och beroendevården. Detta har Kristdemokraterna drivit i riksdagen och det var därför glädjande att en enig riksdag 2019 ställde sig bakom tillkännagivandet att det ska vara en huvudman som ansvarar för vård och behandling av personer som lider av beroendesjukdom och annan psykisk ohälsa. Kristdemokraterna välkomnar att regeringen har tillsatt en utredning utifrån tillkännagivandet och kommer följa frågan noga.

Det finns flera ANDT-förebyggande metoder som utvecklats och visats vara framgångsrika. I det arbetet är organisationen Stockholm förebygger Alkohol- och Drogproblem (STAD) en viktig aktör. För att kunna sprida, implementera och kvalitetssäkra preventiva metoder behöver kommuner och regioner utbildning och ett nationellt stöd, vilket i dag saknas. Kristdemokraterna vill därför inrätta ett nationellt ANDTS-kompetenscentrum utifrån STAD:s organisation med detta uppdrag och avsätter 15 miljoner kronor per år 2021–2023 för detta ändamål inom utgiftsområde 9. Delar av Kristdemokraternas politik inom respektive ANDTS-området beskrivs i korthet nedan och i mer detalj i kommittémotion ”Alkohol, Narkotika, Doping, Tobak och Spel om pengar”.

Alkohol: Kristdemokraterna anser det viktigt att stå upp för en solidarisk och restriktiv alkoholpolitik och värnar därför Systembolagets monopol samt en aktiv prispolitik som via punktskatter gör alkohol dyrare än andra drycker. Det är viktigt att prioritera det preventiva arbetet bland unga eftersom de personer som de facto börjar dricka tidigt inte sällan har ett riskbrytande beteende kring alkohol och droger samt lider av psykisk ohälsa. Det är också värt att notera att äldres alkoholkonsumtion har ökat under de senaste åren och därav vikten av att identifiera effektiva insatser för att motverka och förebygga riskkonsumtion bland äldre.

Narkotika: Kristdemokraterna vill ha ett narkotikafritt samhälle och arbetar konsekvent för att stoppa alla tendenser till drogliberalisering. En fortsatt restriktiv narkotikapolitik ska kombineras med en god missbruks- och beroendevård. Det är därför glädjande att en enig riksdag tidigare i år riktade ett tillkännagivande till regeringen angående att narkotikapolitiken bör utvärderas i syfte att säkerställa att svensk narkotikapolitik är förenlig med kraven på evidensbaserad vård, beprövad erfarenhet och skademinimering. Ännu har inte regeringen tillsatt någon utredning men Kristdemokraterna avser att följa frågan noga.

Doping: Utanför elitidrotten består dopinganvändarna framför allt av killar som tränar på gym och använder anabola androgena steroider (AAS) för att snabbt bli mer muskulösa. Bruk av AAS medför stora fysiska och mentala hälsorisker varför det preventiva arbetet är viktigt. Nätverket mellan STAD och Prevention av dopning i Sverige (Prodis) driver ett ambitiöst antidopningsarbete med informationskampanjer och utbildning av gyppersonal men har haft svårt att nå ut till alla gym. I Danmark är det obligatoriskt att synliggöra om man samarbetar med den danska antidopningsorganisationen eller inte, en form av antidopningslicensiering som är värd att utvärdera även i Sverige. Det är glädjande att Riksidrottsförbundet nyligen beslutade att Svensk Antidoping ska vara organisatoriskt fristående från deras verksamhet. Det är något som Kristdemokraterna har motionerat om i riksdagen. Den nya antidopingorganisationen kommer ha en

viktig roll i att leda och samordna det nationella förebyggande antidopingarbetet utanför elitidrotten.

Tobak: Det är en angelägen uppgift att förbättra folkhälsan genom att uppmuntra fler till att sluta röka och förebygga så att färre personer börjar. Dessutom ska det i möjligaste mån förhindras att någon utsätts för passiv rökning. Vi föreslår därför att ett exponeringsförbud för röktaobak införs. Ungdomsmottagningarna har ett högt förtroende när det gäller informationsinsatser riktade till ungdomar och är därmed viktiga också i folkhälsoarbetet.

Spel om pengar: Problem med spel om pengar är en folkhälsofråga. Det är välkommet att regeringen i den aktuella budgetpropositionen uttrycker att de vill säkerställa att det förebyggande arbetet kring spelproblem i kommuner och regioner får bra förutsättningar, och kan bidra till fortsatt kunskapsutveckling inom området. 2019 infördes en ny spellag som innebär en licensmarknad. Enligt spellagen har spelbolagen en omsorgsplikt att skydda spelare mot överdrivet spelande genom att kunna identifiera och ingripa vid spelbeteende som tyder på överdrivet spelande. Bland annat har ”Spelpaus.se” introducerats vilket innebär att alla spel via internet ska erbjuda möjlighet för spelarna att stänga av sig från alla licenshavare genom ett centralt nationellt register, spelpaus.se. Allt detta är positivt och välkommet. Det är för tidigt att dra några slutsatser av den nya spellagen, men Kristdemokraterna följer utvecklingen och tillämpningen av lagen och är beredda att lägga nya förslag om det behövs fler åtgärder.

Psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa är en stor riskfaktor för folkhälsan. Samtidigt påverkar flera av de riskfaktorer som nämnts ovan den psykiska hälsan. Ett starkt folkhälsoarbete inom området är viktigt. Kristdemokraternas politik för att främja psykisk hälsa och suicidpreventiva förslag presenteras mer utförligt i kommittémotionen ”Psykisk hälsa”. Vi välkomnar också regeringens initiativ tidigare i år för att skapa en nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention.

Ofrivillig ensamhet: Sverige måste sluta se ofrivillig ensamhet som ett individuellt problem och börja betrakta det som det samhällsproblem det är, inte minst bland äldre. Hälsöfrämjande strategier för äldre har en avgörande betydelse för att upprätthålla och öka funktionsförmågan, bibehålla eller förbättra egenvården samt stimulera ett socialt nätverk. Genom att erbjuda hälsofrämjande insatser för äldre kan vi bidra till ett längre, självständigt liv med god livskvalitet. Även socialt nätverk och aktiviteter, exempelvis lärande aktiviteter och deltagande i kulturella evenemang, är en förutsättning för ett hälsosamt åldrande. Kristdemokraternas politik för att främja psykisk hälsa hos äldre beskrivs närmare i partimotionen ”En äldrepolitik att lita på”.

Psykisk hälsa bland hbtq-personer: I Socialstyrelsens rapport⁴ ”Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap” beskrivs att hbtq-personer i större utsträckning riskerar att utsättas för olika stressfaktorer som till exempel diskriminering och negativt bemötande. Man ser en betydligt högre förekomst av psykisk ohälsa och användning av psykofarmaka bland hbtq-personer, och detta tolkar man som ett tecken på stressrelaterad ohälsa i gruppen. Det är därför viktigt att hbtq-frågorna beaktas både inom folkhälsoarbetet och inom hälso- och sjukvården. Riksdagen riktade tidigare i år ett tillkännagivande till regeringen om att uppdra åt lämplig myndighet att föreslå förebyggande

⁴ Socialstyrelsen 2016, Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap.

insatser för att främja hbtq-personers psykiska hälsa. Kristdemokraterna välkomnar detta och avser att följa frågan noga.

En nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar.

Under Kristdemokraternas ledning införde alliansregeringen en nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar. Strategin syftade till att utveckla vården för personer med kroniska sjukdomar och därmed skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar, effektiv och jämlik hälso- och sjukvård i Sverige. Strategin togs fram i samverkan med representanter för patienter och professioner inom hälso- och sjukvården, landsting (nuvarande regioner) och myndigheter. Satsningen pågick under åren 2014–2017.

En god sjukvård för personer med kroniska sjukdomar är viktig för patientens välbefinnande och inom strategin lyftes följande tre förbättringsområden fram som extra viktiga: 1) Patientcentrerad vård, 2) Kunskapsbaserad vård, 3) Prevention och tidig uppmärksamhet. Inom respektive förbättringsområde ville regeringen se en utveckling som innebar att personer med kroniska sjukdomar skulle bli mer delaktiga i vård och prevention. Vidare önskades en utveckling av att hälso- och sjukvården i högre grad skulle arbeta med kunskapsbaserad prevention och tidig upptäckt av kroniska sjukdomar.

Socialstyrelsens utvärdering av strategin från 2018 påvisade flera positiva trender när det gäller förutsättningarna för en hälsoinriktad, kunskapsbaserad och patientcentrerad hälso- och sjukvård för personer med kroniska sjukdomar⁵. Uppgifter från hälsodataregister och kvalitetsregister visade en utveckling med fortsatt minskad dödlighet och ökad medellivslängd bland personer med kroniska sjukdomar. Utvärderingen identifierade dock fortsatta och betydande utmaningar. Det handlade exempelvis om bristande implementering av Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor, bristande strukturella förutsättningar för ett förebyggande arbete med tydliga uppdrag, avsaknad av tid och resurser till kompetensutveckling.

En god patientcentrerad vård av personer med kroniska sjukdomar är värdefull för den enskilde och förbättrar livskvalitet. Detta är också positivt för samhällsekonomin eftersom vården av personer med kroniska sjukdomar står för en stor del av sjukvårdskostnaderna. Dessa personer är också i högre grad långtidssjukskrivna och står utanför arbetsmarknaden. Det är därför av stor strategisk betydelse att vården kring kroniska sjukdomar utvecklas och förbättras. Det har nu gått tre år sedan strategin avslutades och två år sedan dess effekter utvärderades. Kristdemokraterna anser därför att det är angeläget att lämplig myndighet utvärderar om det finns behov av att inrätta en ny nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar. Om utvärderingen visar att det finns ett behov bör en sådan strategi tillsättas.

Barns goda tandhälsa

Grunden för en god tandhälsa läggs tidigt under barndomen. Bland barn i socioekonomiskt utsatta områden, barn i ekonomiskt utsatta familjer, barn till ensamstående för-

⁵ Socialstyrelsens rapport (2018-3-25), Insatser för att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar – Stöd till genomförandet av regeringens strategi för kroniska sjukdomar – slutrapport.

äldrar, barn med utlandsfödda föräldrar och barn till låginkomsttagare är tandhälsan mycket sämre jämfört med andra grupper. Skillnader mellan barn från olika socioekonomiska grupper tenderar också att finnas kvar och påverka individens tandhälsotillstånd genom hela livet. Kristdemokraterna anser därför att det är angeläget att uppdra åt lämplig myndighet att utreda vilka förebyggande insatser som ger god effekt på tandhälsan för barn och då särskilt för barn som lever i socioekonomisk utsatthet.

Antibiotikaresistens

Antibiotikaresistens är en global och avgörande framtidsfråga. Ett prioriterat arbetet mot antibiotikaresistens är därför viktigt och det behöver fortsätta att bedrivas nationellt, inom EU och internationellt. Kristdemokraterna ser positivt på det arbete som genomförs av svenska aktörer på området, bl.a. inom Folkhälsomyndigheten och inom ramen för Strama. Även Sveriges engagemang i det internationella arbetet mot antibiotikaresistens är positivt. Kristdemokraterna följer arbetet noga.

Vaccinationer

I folkhälsoarbetet har vaccinationer en avgörande betydelse. Genom att erbjuda vaccin till särskilda grupper kan svåra sjukdomar undvikas och vårdkostnader minskas. Sverige har en god och lång tradition av att erbjuda vaccin till befolkningen och vi har en hög tilltro till det särskilda vaccinationsprogrammet för barn liksom vaccination av riskgrupper mot säsongsinfluensa. I det särskilda vaccinationsprogrammet för barn har vi en hög täckningsgrad, 97 procent av barnen i Sverige vaccineras. Detta befolkningsskydd utgör ett viktigt skydd också för utsatta grupper som exempelvis de barn som av medicinska skäl inte kan vaccineras. Kristdemokraternas förslag inom detta område, som bland annat omfattar införande av kostnadsfritt pneumokockvaccin och ett allmänt vaccinationsprogram för äldre, är mer utförligt beskrivna i kommittémotionen ”Apotek och läkemedel – en självklar del av hälso- och sjukvårdskedjan”.

Smittsamhet vid behandling av hivinfektion

Forskningen kring hivinfektion har gett stora medicinska framsteg. Effektiva hivmediciner kan idag avsevärt minska mängden virusnivåer i blodet och om behandlingen sätts in i tid kan sjukdomsutvecklingen förhindras. Personer med hiv och välinställd behandling lever idag ett lika långt liv som andra. Det saknas dock fortsatt behandling som kan bota hiv.

Enligt Folkhälsomyndigheten är hiv i dag en kronisk infektion. Baserat på de medicinska framstegen inom hivbehandling och myndighetens bedömning om att det inte finns någon smittrisk vid välinställd behandling ställde Kristdemokraterna tidigare i år sig bakom ett tillkännagivande till regeringen med uppmaningen att ta initiativ till en översyn av smittskyddslagen (2004:168) med en analys av om den fyller sitt ändamål när det gäller informationsplikten för hivpositiva. Regeringen har ännu inte agerat i frågan.

Kosttillskott

Kosttillskott är vitaminer och mineraler i koncentrerad form som är tänkta att komplettera vanlig mat. De marknadsförs överlag som hälsoprodukter men för vissa ämnen i dessa produkter är det liten marginal mellan dagsbehovet och skadlig mängd, exempelvis vitamin A, jod och selen. Kosttillskott definieras som livsmedel och enligt dagens praxis är det upp till varje enskild kommun – inte Livsmedelsverket – att utöva tillsyn och besluta om eventuellt saluförbud mot kosttillskott. Det kan betyda att alla Sveriges kommuner måste fatta samma beslut innan en produkt helt kan stoppas. Det är en orimlig hållning som innebär att illegala produkter kan finnas tillgängliga i grannkommunen. Om istället Livsmedelsverket skulle ha en nationell befogenhet att fatta beslut om saluförbud mot hälsovådliga kosttillskott, när det rör sig om produkter som är nationellt tillgängliga, skulle tillgången till produkterna kunna minskas mycket mer effektivt. Likaså borde tillverkare och distributörer i Sverige precis som i många andra EU-länder, ha en skyldighet att anmäla sina produkter till Livsmedelsverket innan de når marknaden. Det skulle med enkla medel ge berörda myndigheter nödvändig överblick över förekomsten av potentiellt hälsovådliga substanser i kosttillskott, så att relevanta åtgärder kan sättas in.

Att dopningsklassade substanser förekommer i kosttillskott är bara ett exempel på olika typer av läkemedelsliknande och potentiellt hälsovådliga ämnen som kan ingå i kosttillskott. En kontrollrapport från Malmö stad var nedslående: 21 av de 85 granskade tillskotten var att betrakta som läkemedel och borde aldrig marknadsförts och sålts som kosttillskott⁶. Kristdemokraterna anser att läkemedelslagens möjlighet att läkemedelsklassificera fler läkemedelsnära substanser som ofta förekommer i kosttillskott borde nyttjas bättre. Vi anser också att det behövs ett mer aktivt arbete mot återkommande och uppenbara fall av vilseledande marknadsföring med anknytning till kosttillskott. Sammantaget skulle en förstärkt nationell kontroll och reglering av kosttillskott skydda konsumenterna bättre mot hälsofarliga produkter.

Hälsoundersökning för asylsökande och nyanlända

En god hälsa är av stor vikt för alla människor, inte minst för asylsökande och nyanlända som redan utgör en utsatt grupp. En god hälsa är även en viktig faktor för den enskildes möjlighet att integrera sig i Sverige. Det är därför av största vikt att insatser för en god hälsa börjar tidigt i asyl- och etableringsprocessen. Kristdemokraterna välkomnar att regeringen inom området psykisk hälsa prioriterar arbetet med att motverka psykisk ohälsa, samt att stärka psykiatrisk traumavård och suicidprevention för både barn och vuxna inom gruppen asylsökande och nyanlända. Vi anser också att det är angeläget med stärkta insatser kopplat till den fysiska hälsan.

Enligt en kartläggning av vaccinationsbehovet hos asylsökande fanns ett betydande behov⁷. Exempelvis ingår inte vaccination mot röda hund i alla länders vaccinationsprogram, och i många länder har denna vaccination införts mycket senare än i Sverige. Även vissa infektionssjukdomar såsom tuberkulos, hiv och hepatit B är vanligare bland utlandsfödda personer. Många har även sämre tandhälsa, men visar en förbättring hos personer som bott fem år eller mer i Sverige⁸.

⁶ ”Livsmedelskontroll av kosttillskott i hälsokostbutiker samt hos Matmäklare” utförd av Malmö Stad.

⁷ Folkhälsomyndigheten.

⁸ I ibid.

Enligt Socialstyrelsen ska alla asylsökande erbjudas en hälsoundersökning av regionerna. Syftet är att uppmärksamma eventuell ohälsa och behov av smittskyddsåtgärder, samt för att informera om möjligheten att få del av hälso- och sjukvård och tandvård. Även i kommunernas uppdrag att erbjuda samhällsorientering på modersmålet till alla som har fått uppehållstillstånd, är en viktig insats att sprida information om det svenska hälso- och sjukvårdssystemet. Trots det var det enligt SKR och Migrationsverket endast 57 procent av de asylsökande som genomgick en hälsoundersökning år 2017. Enligt Socialstyrelsen gör utrikes födda personer generellt sett färre besök i öppenvården under de första två åren i landet jämfört med den övriga befolkningen. En bidragande orsak tros vara att nyanlända har svårigheter att navigera i det svenska sjukvårdssystemet⁹.

Hälsoundersökningen som idag erbjuds alla asylsökande är frivillig och innehåller tre delar. Dels ingår ett individuellt samtal som syftar till att ge en bild av personens bakgrund, eventuella fysiska och psykiska besvär samt vaccinationshistorik, men även att informera om svensk hälso- och sjukvård. Dels ingår en generell provtagning för alla och individuellt utformad provtagning beroende på vad som framkommer under samtalet. Det finns också möjlighet till en kroppsundersökning om något under samtalet eller provtagningen talar för det.

För att öka andelen som genomgår en hälsoundersökning föreslår Kristdemokraterna att själva hälsosamtalen i hälsoundersökningen blir obligatoriskt. Genom det får den asylsökande information om svensk hälso- och sjukvård, tandvård samt bättre kunskap för sitt beslut om att gå vidare med provtagning och eventuell kroppsundersökning eller inte. På så vis menar vi att andelen som genomgår en hälsoundersökning kan ökas och det förebyggande arbetet förbättras. Hälsosamtalen bör kvalitetssäkras så att vårdresurserna används effektivt och att de asylsökande får en jämlik vård. Det bör införas en gemensam standard för vad som ska ingå i hälsosamtalen.

Det civila samhället

Kristdemokraterna ser det civila samhället som en stor resurs i det förebyggande folkhälsoarbetet. Det ideella engagemanget erbjuder en meningsfull sysselsättning och gemenskap som motverkar ofrivillig ensamhet. Idrottsrörelsen är en god källa för uppmuntran till fysisk aktivitet för gammal som ung. Det civila samhället inom ANDTS-området fyller en viktig uppgift genom att stödja personer som själva har missbruksproblematik eller lider av beroendesjukdom genom exempelvis vård och behandling men också genom att vara till stöd för anhöriga och genom att erbjuda alkohol- och drogfria mötesplatser. Under coronapandemin har värdet av det civila samhällets rolls synliggjorts extra tydligt när samhället har tvingats vidta åtgärder för att minska smittspridningen som har inneburit en ökad isolering, ensamhet och risk för utsatthet innanför hemmets dörrar. Det civila samhället har under denna svåra tid, som fortsatt pågår, varit ett stort stöd för personer i riskgrupp som exempelvis behöver hjälp med att handla matvaror, hämta ut recept på apoteket eller har behov av att höra en vänlig röst i telefonen för att bryta känslan av ensamhet. Kristdemokraterna kan inte nog betona hur viktigt det är att se det civila samhället som en bärande aktör inom folkhälsoarbetet att därför värna och stödja utvecklingen av den samhällsinsats som det civila samhället utför för att stödja människor

⁹ Hälsa hos personer som är utrikes födda – skillnader i hälsa utifrån födelseland, Folkhälsomyndigheten, 2019.

i olika situationer. Kristdemokraterna avsätter resurser utöver regeringens satsning inom utgiftsområde 17 och utgiftsområde 9 för att stödja det civila samhällets viktiga arbete.

Pia Steensland (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Gudrun Brunegård (KD)

Michael Anefur (KD)

Roland Utbult (KD)